



Àngels Mach i Buch

Presidenta de la Societat Andorrana de Ciències

Ja en el *Manual Digest*, Antoni Fiter i Rossell, el 1748 esmentava en les pàgines 7, 8 i 51 “Considerant que lo Vici dela llenga del Pais natiu impedeix, que mos petits pensaments, no poden ser Expressas ab, aquella Exornacio que demana la Curiositat de aquest temps, i que un Andorra, deu sempre deixar algun señal, y rastre dela llengua de sa nacio”.

“Vistas las Valls de Andorra ser Verdadera Cataluña, i sos naturals verdaders, propis, i lligitims Catalans, atesa la naturalesa de ellas, sa Contistucio antiquissima, dels temps dels romans, [...] com tambe ser expressades tals, per diplomes de Carlo Magno Emperador, y son net Carlos Calvo Emperador, y Rey de Fransa, y la Confirmat dels autors en esta veritat; no se veuran menos claras, sa substancia, y qualitats Catalanas si se atent lo idioma Pur Catala, lo modo y moda de Vestir, los Costums de sos moradors [...]”

El 1763 Antoni Puig, al *Politar andorrà*, pàgina 32 “Se segueïx evidentmen de tot lo referit en lo present Capítol, ser las Valls de Andorra, per sa Naturalesa, en lo Idioma, ó Llengua, en lo vestir, en los Usos, y Costums Verdadera Catalunya, com á part de dit Principat, aventlas la Naturalesa posades dins dels Pirineus Catalans”.

Avui commemorem la signatura del testament de Pompeu Fabra a Andorra. Són unes paraules de les darreres voluntats expressades per l'ordenador de la llengua.

La llengua és la paraula, i dóna identitat als pobles que la parlen. La llengua és una cultura i una manera de ser. La llengua és el que ens uneix però les institucions polítiques ens diferencien. L'andorranitat està feta d'una part de catalanitat i una part de diferenciació. Per això aquest acte és una afirmació alhora d'andorranitat i catalanitat. Andorra existeix per la doble necessitat d'unió amb la llengua i la cultura i de separació política, en un equilibri difícil, és l'essència de fer l'andorrà. Que ja en parlaven els valencians en el llibre *Espill o llibre de les dones* de Jaume Roig el 1462 potser per la transhumància.

El Consell General potser havia donat per fet que la llengua del país era la catalana durant molts anys però el 1938 discretament el síndic Cairat va voler fer-ho constar en una ordinació,

i posteriorment, l'any 1968 en temps del síndic Escudé es van reafirmar els signes d'identitat del país: bandera, escut i signes oficials, i llengua oficial.

El paper de les entitats i associacions cíviques culturals per fomentar l'ensenyament i l'ús del català sempre ha estat important a Andorra.

El juny del 1970 el pare Ambròs Caralt junt amb la Comissió de Cultura de Foment Andorrà va escriure el llibret *Nocions de català, compendi d'ortografia i gramàtica per als nois i noies andorrans*. El Centre Moral i Recreatiu d'Andorra organitzava vetllades de teatre en català, en aquell temps. En Manuel Pons i Torres en va ser president del 1963 al 1966, seguit d'Àngel Sansa, Eduard Molné i Amadeu Cirici.

El Cercle de les Arts i de les Lletres el 4 i 5 d'octubre de 1975 va organitzar les festes Pompeu Fabra a Andorra. El síndic Julià Reig va inaugurar un carrer dedicat al mestre en presència de la seva filla Carola.

La Societat Andorrana de Ciències ha estat interessada des de la seva creació en la promoció de la llengua catalana. Té una secció de llengua catalana des del 1986, que ha estat coordinada successivament per Manuel Anglada, Marcel Baïche i Mercè Betriu, i va dur a terme una taula rodona sobre l'ensenyament del català al país en ocasió del Segon Congrés de Cultura Catalana. Des del 1988 ha estat entitat convocant del Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, que enguany ha celebrat el centenari.

El 1999, en el marc del començament de les activitats de la plataforma d'entitats culturals Àgora Cultural, es va dur a terme una conferència de Joan Triadú a l'entorn de Pompeu Fabra amb l'audició d'un fragment de discurs del mestre, que va sortir publicada al llibre de conferències de la SAC, i una exposició a Encamp sobre el lingüista i la seva relació amb Andorra, amb la publicació d'un catàleg de la mostra.

Des de l'any 1988, en què la SAC va entrar al patronat de la Universitat Catalana d'Estiu, s'ha realitzat a Prada una Diada andorrana. I s'ha col·laborat en l'homenatge anyal a la tomba de Pompeu Fabra al cementiri de la vila, que prepara en Jordi Mir.

Una conferència que va pronunciar John Craig Venter en anglès amb traducció simultània en català va ser publicada al llibre recull del cicle de conferències de la SAC del 2008, que deu ser l'únic article de divulgació científica en català del descobridor del codi genètic humà.

El 2009 es van dur a terme junt amb el departament d'Ensenyament Superior i Recerca els 4ts Debats de recerca: *La llengua catalana i Andorra*, ja que no pot deixar perdre l'oportunitat de ser un país punter en la recerca també en l'àmbit de la llengua. L'avantatge de ser un país independent amb la llengua catalana com a única llengua oficial pròpia obre unes possibilitats immenses de lideratge en els territoris de parla catalana que ens envolten, especialment pel que fa a serveis lingüístics: lèxic científic en català, traducció de normatives de qualitat, de textos tècnics, de termes mèdics i sobre la salut, de les arts audiovisuals. Però ens afegeix també la responsabilitat de dur-los a terme correctament.

Avui s'acaba d'inaugurar la 8a Trobada de joves investigadors dels Països Catalans, coorganitzada per la Societat Catalana de Química, filial de l'IEC, i per la SAC, en la qual 150 joves químics presentaran els seus darrers treballs en llengua catalana. Ja li hauria agradat ser-hi, a l'enginyer químic Pompeu Fabra!

I amb vista al futur estem en converses per entrar juntament amb la SCQ a la Unió



Dr. Pont i Gol, Carola Fabra, Julià Reig, F. Rostain i esposa, Joan Burgués, Marc Vila, Joan Roure, Joan Mir, entre altres, en la inauguració del carrer Pompeu Fabra escoltant les paraules del cònsol Francesc Pantebre, el 1975



Ofrena floral i homenatge al cementiri de Prada dels representants dels territoris de parla catalana durant l'UCE, agost 2009

Internacional de Química Pura i Aplicada (IUPAC- International Union of Pure and Applied Chemistry), per poder gaudir de la química en català internacionalment.

Pompeu Fabra es va hostatjar a Villa Carmen, a l'avinguda Príncep Benlloch, la caseta que s'havien construït Saturní i Carmen de la botiga Pells Casa Biel de la Seu d'Urgell, a l'inici de la guerra, i mentre van residir en un pis de Cal Coletes. Després de la guerra van retornar a la Seu i van llogar la caseta al Dr. Josep Sastre i Torruella. Ell i Manuel Pons i Torres, que treballava a la Caixa, i vivia al mateix carrer una mica més amunt a la Pensió Garcia, van ser els testimonis triats per Fabra i el notari Rossend Jordana i Besolí. Posteriorment la caseta es va vendre i al solar es va edificar un bloc de pisos amb dues escales, avui 85-87. Els Biel es van quedar amb uns baixos, i s'hi va ubicar la farmàcia d'Enclar.

Poc després del testament de Pompeu Fabra també va venir a Andorra el periodista i polític Antoni Rovira i Virgili, com va explicar Manuel Pons.

Cebrià Baraut escrivia amb motiu de les Festes Pompeu Fabra el 1975:

“ A part el seu interès biogràfic el testament i les consideracions que el motivaren demostren, però, per damunt de tot i d'una manera inequívoca la catalanitat insubornable del Mestre i la seva fidelitat, mai no desmentida, al seu poble i a la llengua que ell com ningú contribuï a restaurar i ennoblir per convertir-la en un vincle indissoluble d'unió entre tots els països catalans d'una i altra vessant del Pirineu.

Andorra té l'honor d'haver-li proporcionat la tribuna des d'on pogué proclamar una vegada més, abans del comiat definitiu, els seus ideals i les seves conviccions, per les quals havia lluitat tota la vida, i haver estat l'escenari de la que fou la darrera gran llicó d'un mestratge exemplar, inoblidable i extraordinàriament fecund.”

Vull agrair al Consell General, al ministeri de Cultura i al Comú d'Andorra la Vella el suport en aquest acte.

I per finalitzar, voldria recordar-vos que cal prestigiar la llengua catalana perquè es mantingui viva i estimada, com ho va fer en Pompeu Fabra.